

cionarjev publici portorii illyrici in poskuša osvetliti kariero nekaterih, ki tudi nam niso znani (npr. T. Iulius Saturninus). Sicer pa beremo o mogočni kolonadi na forumu v Oescusu (T. Ivanov), več sestavkov o gradbenih značilnostih tabora in zgodnjebizantinskega mesta Novae (A. Milčeva, E. Genčeva, T. Sarnowski, P. Donevski) ter o novih izsledkih iz Nicopolisa ad Istrum (L. Ruseva-Slokoska). T. Dvorski, M. Zahariade, I. Stinga in R. Ardevan predstavljajo utrdbe v Daciji in Skitiji. Posterji so obravnavali podrobneje še nekaj problemov iz Đerdapa, modularno analizo utrdb, rimsko cesto in Trajanov most pa topografijo Aquae-Prahovo. Sklepno besedo je napisal M. Garašanin in opozoril na vprašanja, ki jih velja načeti ali rešiti. Iz našega zornega kota raziskovanja se mi pa knjiga zdi vredna pozornosti predvsem zato, ker predstavlja jasno datirane arheološke dokumente tistih obdobij rimskega časa, ki se pri nas nekako stapljajo z drugimi etapami v spontanem razvoju (na primer pozni flavijski in Trajanov čas), ali so pa znatno drugačna (zgodnjebizantinski čas).

Iva MIKL CURK

Iscrizioni greche e latine del Foro Romano e del Palatino. Inventario generale - inediti - revisioni. A cura di Silvio Panciera. Tituli 7, Roma 1996. Edizioni di storia e letteratura, 445 str., fot. na tab. 1-43, 2 načrta.

Izšel je sedmi zvezek serije *Tituli*, ki jo izdaja Katedra za grško in rimsko epigrafiko univerze "La Sapienza" v Rimu in katere glavni urednik je Silvio Panciera. V njej sta med drugim izšla tudi dva zvezka, četrti in peti, posvečena študijam o rimskih senatorjih (*Epigrafia e ordine senatorio* I, II [Tituli 4 in 5], Roma 1982). Predzadnji zvezek je posvečen epigrafski zbirki v kapitolinskih muzejih (uredil ga je prav tako S. Panciera), pričujoča knjiga pa je v nekem smislu njegovo nadaljevanje, saj je njen glavni namen, da sistematično uredi bogato epigrafsko gradivo prestolnice rimskega imperija. Knjigo je Panciera pripravil za tisk na osnovi svojega lastnega dolgoletnega dela in dela svojih nekdanih in zdajšnjih študentov ter drugih sodelavcev. Kot sam omenja v uvodu, je začel urejati grške in zlasti latinske rimskodobne napise že leta 1965, ko je prevzel mesto inšpektorja-specialista za grško in rimsko epigrafiko pri "Spomeniškem varstvu" v Rimu za območje Palatina in rimskega foruma (*Soprintendenza alle Antichità di Roma IV*). S stališča spomeniškega varstva se je z napisi ukvarjal do 1973, ko je dobil mesto profesorja na univerzi, kjer je lahko svoje prej začeto delo nadaljeval šele 1984-85 in ga končal 1987-88, nadaljna leta pa je trajala končna revizija opravljenega dela in vse, kar je s tem povezano, predvsem dodatni študij za komentarje k napisom in upoštevanje najnovejših bibliografije ter strokovno-tehnične podrobnosti pri sestavljanju dokončne publikacije. Čeprav je v pričujočem zvezku sodelovalo skupaj 57 avtorjev, se glavni urednik posebej zahvaljuje naslednjim sodelavcem: M. L. Caldelli, L. Chioffi, C. Ricci, P. Tassinari, M. S. Durante, S. Frascati, S. Gentili, M. G. Granino, G. L. Gregori, C. Lega, C. Lo Giudice, S. Orlandi in E. Zappata.

Delo temelji na kartoteki grških in latinskih kamnitih spomenikov, ki jo je Panciera sestavil v letih službovanja na uradu za spomeniško varstvo in ki zajema vse napise, ki so se tedaj in prej hranili na rimskem forumu in Palatinu, vključno s tistimi, ki so se zgubili ali založili oz. so bili preneseni kam drugam. Napise, ki jih je avtor našel, je natančno pregledal in prepisal ter identificiral po obstoječi literaturi (predvsem *CIL VI*). Tedaj so se reorganizirali tudi lapidariji in vsi napisi so bili fotografirani. Nekaj najdragocenejših je bilo prestavljenih na varnejša mesta, posebej v samostan sv. Frančiške (Santa Francesca Romana), od katerih so bili nekateri nadomeščeni

z mavčnimi kopijami. Ta kartoteka je služila za izhodišče sodelavcem, ki so vsak napis na novo pregledali in popisali, na novo sestavili relevantno bibliografijo ter prispevali komentar.

Knjiga je razdeljena na štiri glavne dele. Uvodu sledi okrajšana bibliografija in prvi del, ki vsebuje popis vseh grških in latinskih napisov rimskega foruma in Palatina po zaporednih številkah, z osnovnimi bibliografskimi podatki, najdiščem, če je znano, mestom, kjer se hrani ter inventarno številko, vključno z napisi, ki so bili doslej neobjavljeni. V drugem delu je avtorica L. Chioffi (tri napise sta obravnavali C. Corbellini in M. G. Granino Cecere) predstavila hvalnice (*elogia*), ki so bile na rimskem forumu (in sicer na Avgustovem) postavljene v čast velikim rimskim osebnostim, predvsem slavnim vojskovodjem: v smislu avgustejske prenovе Rima so hkrati z galerijo kipov slavnih mož opozarjale na slavno rimsko preteklost. L. Chioffi je predložila vse gradivo, objavljeno in neobjavljeno, ki ga je opredelila kot hvalnice na osnovi vsebine (v primerih, ko fragmenti niso bili premajhni) in tipoloških značilnosti (vrste marmorja, paleografija, profilacija, velikost črk in proporci impaginacije). Fragmenti pripadajo skupaj dvaindvajsetim hvalnicam, in sicer posvečenim med drugim Manliju Valeriju Maksimu, ki je 494 kot diktator premagal Sabine in Meduline, Gaju Korneliju Cetegu, ki je triumfalno 197 kot konzul nad Gali Cenomani, ter znanima vojskovodjema iz časa državljanskih vojn Gaju Mariju in Pompeju Velikemu. Raziskave so pokazale, da je bil Avgustov forum dokončno urejen v zadnjem desetletju 1. stoletja pr. Kr. Plošče z napisi so skupaj z bazami za kipe hvaljencev krasile ekedre in stebrišča ob svetišču Marsa Maščevalca; lahko jih opredelimo kot Avgustov poklon republikanski tradiciji. Del teh *elogia* je že nekaj desetletij prej krasil rimski forum, in sicer jugovzhodno steno emilijanske bazilike, kjer so bile tudi plošče s koledarjem in fasti.

Sledi tretji del knjige, ki vsebuje neobjavljene napise s foruma in Palatina, in sicer od št. 23 do 160; opise in komentarje k tem napisom je pripravilo omenjenih 57 avtorjev. Niso objavljeni vsi odlomki napisov, najdeni na forumu in Palatinu, kajti cela vrsta jih vsebuje le eno ali dve črki, pač pa vsi tisti, ki nudijo vsaj en podatek, ki opravičuje njihovo objavo. Na prvem mestu so objavljeni napisi, posvečeni božanstvom, tako npr. vsem bogovom (*Dis omnibus*), tem sledijo napisi vladarjev in članov njihovih družin, dalje napisi rimskih magistratov ter nagrobniki, ki nudijo predvsem zanimivo onomastično gradivo.

V četrtem delu so ponovno objavljeni že znani napisi, katerih čitanje je popravljeno ali dopolnjeno; ta del vsebuje napise od št. 161 do 207, prav tako plod dela istih avtorjev, ki so predstavili še neobjavljene napise. Popravki so včasih le majhni, toda v celoti tudi to poglavje prinaša marsikaj zanimivega, med drugim gradbeno-počastilni napis za Avgusta iz leta 12 ali 13 pr. Kr. (konzul enajstič, imperator desetič, s tribunicijsko oblastjo enajstič ali dvanajstič), najden pri svetišču Kastorja in Poluksa, verjetno postavljen ob Tiberijevem trionfu nad Panonijo in Dalmacijo leta 12.

Na koncu knjige so analitični indeksi, ki bralcu zelo olajšajo uporabo knjige, saj v njih najde vse, kar ga zanima in bi se rad nahlito orientiral. Knjiga je neobhodna za vsakega, ki se ukvarja z epigrafiko nasplošno in še posebej z epigrafiko in zgodovino mesta Rima, hkrati pa je eno ključnih del za novo izdajo *CIL VI*.

Marjeta ŠAŠEL KOS

Römische Gemmen aus Aquileia / Gemme romane da Aquileia. Il volume edito in occasione dell'esposizione delle gemme aquileiesi a Walheim (Landkreis Ludwigsburg, Baden-Würt-